

УДК 343.34

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.2.40>

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ САНКЦІЇ У СТАТТЯХ ПРО ПУБЛІЧНІ ЗАКЛИКИ ДО ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Кривопускова К.Л.,
*аспірантка відділу проблем кримінального права,
кримінології та судоустрою
Інституту держави і права
імені В.М. Корецького НАН України*
<https://orcid.org/0000-0001-5553-8420>

Кривопускова К.Л. Кримінально-правові санкції у статтях про публічні заклики до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України.

Стаття присвячена аналізу санкцій кримінально-правових норм про публічні заклики до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України (ч. 2, 3 ст. 109, ч. 1, 2, 3 ст. 110, ч. 1, 5 ст. 111¹ КК України). Визначено недоліки санкцій зазначених кримінально-правових норм.

Здійснено класифікацію санкцій статей за публічні заклики до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України. Встановлено, що санкції складів публічних закликів до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України (крім санкції, передбаченої ч. 1 ст. 111¹) є кумулятивними та передбачають можливість застосування додаткових покарань у виді конфіскації майна (ч. 2, 3 ст. 109, ч. 1, 2, 3 ст. 110, ч. 5 ст. 111¹ КК). При цьому ч. 5 ст. 111¹ КК України містить дві кумулятивні санкції (обов'язкову та факультативну).

У статті проаналізовано пропозиції українських вчених-правознавців, які стосуються удосконалення санкцій норм про публічні заклики до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України. Зокрема, наведено аргументи, які свідчать про необхідність передбачити у ч. 1 ст. 111¹ КК України позбавлення волі як основне покарання. Окрім того, підтримується пропозиція вчених передбачити у ч. 1 ст. 111¹ КК України позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткове покарання.

Аналіз наявних санкцій норм доводить використання законодавцем несистемного підходу при оцінці суспільної небезпечності публічних закликів до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України. З урахуванням необхідності посилення охорони національної безпеки України в умовах повномасштабної збройної агресії РФ проти України визначено шляхи удосконалення системи санкцій кримінально-правових норм про публічні заклики до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України.

Ключові слова: кримінально-правові санкції, публічні заклики, суспільна небезпечність, покарання, збройна агресія РФ проти України.

Kryvopuskova K.L. Criminal sanctions in articles on public appeals to commit criminal offenses against the foundations of national security of Ukraine.

The article is devoted to the analysis of penal sanctions of criminal law provisions on public calls for committing criminal offences against the foundations of national security of Ukraine (part 2, 3 of article 109, part 1, 2, 3 of article 110, part 1, 5 of article 111¹ of the Criminal code of Ukraine). The author identifies the shortcomings of the penal sanctions of these criminal law provisions.

The author classifies the penal sanctions of the articles for public calls to commit criminal offences against the foundations of national security of Ukraine. It is established that the sanctions of the elements of public calls for committing criminal offences against the foundations of national security of Ukraine (except for the sanction provided for in part 1 of article 111¹) are cumulative and provide for the possibility of additional punishment in the form of confiscation of property (part 2, 3 of article 109, part 1, 2, 3 of article 110, part 5

of article 111¹ of the Criminal code). At the same time, part 5 of article 111¹ of the Criminal code of Ukraine contains two cumulative penal sanctions (mandatory and optional).

The article analyses the proposals of Ukrainian legal scholars concerning the improvement of penal sanctions under the provisions on public calls for criminal offences against the foundations of national security of Ukraine. In particular, the author provides the arguments which demonstrate the need to provide for imprisonment as the main punishment in part 1 of article 111¹ of the Criminal code of Ukraine. In addition, the author supports the proposal of scholars to provide for deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities as an additional punishment in part 1 of article 111¹ of the Criminal code of Ukraine.

The analysis of the existing sanctioning provisions proves that the legislator uses a non-systematic approach when assessing the public danger of public calls for criminal offences against the foundations of national security of Ukraine. Given the need to strengthen the protection of Ukraine's national security in the context of Russia's full-scale armed aggression against Ukraine, the author identifies the ways to improve the system of penal sanctions under criminal law provisions on public calls for criminal offences against the foundations of Ukraine's national security.

Key words: criminal penal sanctions, public appeals, public danger, punishment, armed aggression of the Russian Federation against Ukraine.

Постановка проблеми. Згідно статистичних даних Офісу Генерального прокурора з початку збройної агресії РФ проти України значно зросла кількість вчинених публічних закликів до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки в Україні. Так, якщо за 2013 р. обліковано 6 кримінальних правопорушень за ст. 109 КК України, за ст. 110 – 0, у 2014 р. за ст. 109 – 91, за ст. 110 – 285; у 2015 р. за ст. 109 – 40, за ст. 110 – 205, проте лише за січень-квітень 2023 р. за ст. 109 – 51, за ст. 110 – 244, за частинами 1 та 2 ст. 111-1 «Колабораційна діяльність» КК України – 322 [1]. Цілком очевидно, що серед наведених зареєстрованих кримінально протиправних посягань, виходячи з розміщених у Єдиному державному реєстрі судових рішень вироків, більшу частину становлять публічні заклики до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України. Однак, як уточнює В.В. Гапончук, «реальний стан призначення судами покарань за вчинення публічних закликів визначити складно, оскільки на сьогодні відсутні статистичні дані стосовно фактів засудження за вчинення вказаних кримінальних правопорушень, а також призначення покарань за їх вчинення» [2, с. 188-189].

Ефективність засобів протидії злочинності значною мірою залежить від потенційних можливостей, закладених у кримінально-правовій санкції. Тому важливо не лише встановити в законі вичерпний перелік видів злочинів, а й визначити науково обґрунтовані, взаємозумовлені, такі, що відповідають тяжкості злочину і особі винного, санкції [3, с. 94].

При конструюванні санкцій норм кримінального закону передусім враховується суспільна небезпечність діяння. Необхідно зазначити, що суспільна небезпечність кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України завжди усвідомлювалась державою та суспільством, тому і покарання за ці діяння було і є досить суворим.

Стан дослідження. Дослідженню цієї проблематики присвячені праці таких українських вчених-правознавців: О.Ф. Бантишева, М.С. Бондаренко, В.М. Бурдіна, В.В. Гапончука, І.В. Діордіци, М.М. Дмитрука, І.О. Єни, З.А. Загиней-Заболотенко, О.О. Кваші, О.О. Кравчука, В.Н. Кубальського, В.В. Кузнецова, С.Я. Лихової, В.А. Мисливого, Р.О. Мовчана, Є.О. Письменського, М.А. Рубашенка, М.В. Сийплові, В.П. Сисоевої, Є.Д. Скулиша, М.Б. Стиранки, М.І. Хавронюка, Р.Л. Чорного, О.А. Чувакова, О.В. Шамари, В.М. Янка та інших. Проте у наукових працях не приділялась належна увага системному аналізу санкцій за публічні заклики до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України.

Метою цієї статті є системний аналіз кримінально-правових санкцій у статтях Кримінального кодексу про публічні заклики до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Не можна не погодитися з думкою З.А. Загиней-Заболотенко, яка пише: «Повномасштабна збройна агресія російської федерації, яка розпочалася в Україні 24.02.2022, зумовила зміну парадигми кримінально-правового реагування держави на вчинення, серед іншого, злочинів проти основ національної безпеки України» [4, с. 479]. Деякі вчені пропонують переглянути санкції статей КК України, що входять до розділу першого Особливої частини КК України, з метою

їх підвищення у разі вчинення цих злочинів в умовах воєнного або надзвичайного стану [5, с. 398]. Вчений-правознавець О.О. Горох зазначає, що «до санкції висувають певні вимоги. Так, вона має відповідати суспільній небезпеці злочинного діяння і поширеності злочинів певного виду, бути узгодженою із санкціями за вчинення інших близьких за видом і характером злочинів; надавати можливість індивідуалізувати покарання з урахуванням можливих варіантів учинення злочину в реальності. Її конструювання має базуватися на принципах доцільності, обґрунтованості, законності, рівності громадян перед законом, вини, справедливості, гуманізму, невідворотності кримінальної відповідальності, індивідуалізації покарання та економії заходів кримінально-правового впливу. Безумовно, що в цьому процесі потрібно враховувати й набутий досвід боротьби зі злочинністю, дані судової практики, результати наукових досліджень» [3, с. 94]. Загальноприйнятим вважається, що під час конструювання кримінально-правових санкцій повинні враховуватися: об'єкт кримінально-правової охорони, суспільна небезпечність діяння (спосіб, засоби, знаряддя, час, місце, обстановка, злочинні наслідки); особа злочинця (рецидив, форма вини, мотив, ціль кримінального правопорушення); вид і розмір покарань за злочини, що є близькими за видом та характером [6, с. 60].

Публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, публічні заклики до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, публічні заклики до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України (ч. 1 ст. 111¹ КК України) відповідно до ч. 2 ст. 12 КК України належать до кримінальних проступків. Аналіз санкцій інших складів публічних закликів до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України свідчить про належність посягань до нетяжких (частина 2 та 3 ст. 109, ч. 1 ст. 110) тяжких (частина 2 ст. 110, частина 5 ст. 111¹) та особливо тяжких злочинів (частина 3 ст. 110 КК України).

Передбачені законом санкції за публічні заклики до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України є альтернативними (ч. 2, 3 ст. 109; ч. 3 ст. 110 КК містять два основних покарання) та відносно визначеними (ч. 1, 2 ст. 110; ч. 1, ч. 5 ст. 111¹ КК містять одне основне покарання). При цьому санкції статей про публічні заклики до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України представлені п'ятьма видами основних та додаткових покарань: 1) позбавлення волі на певний строк (ч. 2, 3 ст. 109, ч. 1, 2, 3 ст. 110, ч. 5 ст. 111¹) – шість санкцій; 2) конфіскація майна (ч. 2, 3 ст. 109, ч. 1, 2, 3 ст. 110, ч. 5 ст. 111¹) – шість санкцій; 3) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ч. 1 ст. 111¹, ч. 5 ст. 111¹) – дві санкції; 4) обмеження волі (ч. 2, 3 ст. 109) – дві санкції; 5) довічне позбавлення волі (ч. 3 ст. 110) – одна санкція. Санкції складів публічних закликів до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України (крім санкції, передбаченої ч. 1 ст. 111¹) є кумулятивними та передбачають можливість застосування додаткових покарань у виді конфіскації майна (ч. 2, 3 ст. 109, ч. 1, 2, 3 ст. 110, ч. 5 ст. 111¹ КК). При цьому санкція ч. 5 ст. 111¹ КК України містить дві кумулятивні санкції (обов'язкову та факультативну).

У доктрині кримінального права передбачено поділ кумулятивних санкцій на два підвиди: а) з обов'язковим застосуванням додаткових покарань (обов'язкова кумулятивна санкція); б) з необов'язковим застосуванням додаткових покарань (факультативна кумулятивна санкція) [7, с. 28]. До останнього підвиду (факультативна кумулятивна санкція) належать санкції у всіх наведених складах кримінальних правопорушень про публічні заклики до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України (ч. 2, 3 ст. 109, ч. 1, 2, 3 ст. 110, ч. 5 ст. 111¹ КК). Водночас санкція ч. 5 ст. 111¹ КК України передбачає обов'язкове позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (обов'язкова кумулятивна санкція). Частина перша ст. 111¹ КК України передбачає можливість застосування лише одного виду основного покарання – позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (відносно визначена санкція). Вказана законодавча новела актуалізує проблему її осмислення. Як слушно зазначає Р.О. Мовчан, «не зовсім логічною виглядає вказівка у ч. 1 ст. 111¹ КК лише на один безальтернативний вид покарання, який зазвичай передбачається лише у кримінальному правопорушенні зі спеціальним суб'єктом, – позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років. Зокрема, виникає питання – а як бути із покаранням осіб, які не займають певної посади і не займаються певною діяльністю? Причому, ознайомившись із вироками відносно суб'єктів, які були визнані винними у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 111¹ КК, можна переконатись у тому, що на практиці превалюють саме такі випадки, адже із шести притягнутих до кримінальної відповідаль-

ності осіб, п'ять бути непрацюючими або ж пенсіонерами. І лише в одному випадку за аналізованою нормою були кваліфіковані дії особи, яка являлась депутатом» [8, с. 56-57].

З цього приводу інші вчені-правознавці висловлюють певні міркування щодо необхідності удосконалення санкцій норм про публічні заклики до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України. Так, З.А. Загинеї-Заболотенко слушно зазначає, що позбавлення права може мати необхідний ефект та може досягнути цілей покарання, визначених у ст. 50 КК, лише у випадку, коли це покарання стане виключно додатковим [4, с. 482]. В.М. Бурдін [9, с. 162] та М.І. Хавронюк [10] у своїх працях також критично висловлюються щодо доцільності розглядуваного покарання за кримінальні правопорушення, передбачені ч. 1 ст. 111¹ КК. Вважаємо достатньо обгрунтованою думку вчених З.А. Загинеї-Заболотенко та Р.О. Мовчана, які пропонують передбачити у ч. 1 ст. 111¹ КК позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткове покарання. При аналізі санкції ст. 111¹ КК України в юридичній літературі звертається увага на те, що визначені ступені суспільної небезпеки колабораційної діяльності (частини 1, 2 – кримінальні проступки) не зовсім відповідають назві Розділу 1 Особливої частини КК України «Злочини проти основ національної безпеки». Зважаючи на таку неузгодженість, науковці пропонують передбачити в санкціях частин 1 та 2 ст. 111-1 КК України покарання у виді позбавлення волі [11, с. 387; 12, с. 142]. О.О. Кваша слушно пише про те, що «хоча у новелі, передбаченій у ст. 111¹ «Колабораційна діяльність», у частинах 1 та 2 встановлено відповідальність за кримінальні проступки, слід ставити питання ... про адекватну оцінку законодавцем ступеня суспільної небезпечності колабораційної діяльності і необхідність зміни відповідних санкцій цієї статті в частині включення до них основного покарання у виді позбавлення волі» [13, с. 26]. Такий підхід заслуговує на підтримку, враховуючи, по-перше, підвищену суспільну небезпечність публічних закликів до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України в умовах збройного протистояння Українського народу російській державі-агресору та державі-терористу; по-друге, спрямованість вказаних посягань на досягненні цілей росії як держави-агресора і водночас держави-терориста. Крім того, публічні заклики до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України спрямовані на порушення положень статей 17 («захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу») та 65 («захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України ... є обов'язком громадян України») Конституції України. Натомість Р.О. Мовчан вважає, що ступінь суспільної небезпеки описаних у частині 1 та 2 ст. 111¹ КК діянь є таким, що свідчить про доцільність застосування до винних осіб покарання у виді штрафу, а не позбавлення волі [8, с. 69].

Серед вчених триває дискусія з приводу недоліків санкцій інших норм про публічні заклики до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України. Не можна не підтримати позицію І.О. Єні, який з метою забезпечення більш якісного формування санкцій та забезпечення плавного й поступового зростання караності діяння в залежності від його суспільної небезпечності пропонує внести зміни до ст. 109 КК України. В її теперішньому вигляді санкції ч. 1, ч. 2, ч. 3 розташовані за ступенем суворості в послідовності «середня за суворістю», «найменш сувора», «найбільш сувора». Співвідношення санкцій, передбачених ч. 1 і ч. 2 ст. 109 КК України виглядає непослідовним та порушує вимогу щодо співвідношення суворості санкцій у їх системі в межах окремої конкретної статті. Для усунення цього дефекту законодавчої техніки пропонується змінити порядок розташування частин вказаної статті із тим, щоб санкції в ній було викладено в порядку зростання суворості: від найменш до найбільш суворої» [14, с. 91-92]. Згідно окремої думки судді Верховного Суду А.П. Бущенко «позиція законодавця, який розглядає заклики як окремий вид злочину, а не як стадію вчинення злочину, до якого закликають, знаходить вираження і у його підходах до покарання. Навіть визнаючи суспільну небезпеку певного виду публічних закликів, кримінальний закон завжди вважає їх суттєво менш небезпечним злочином, ніж той злочин, до якого закликають. Це можна побачити, зіставивши максимальні покарання за діяння і за заклики до діянь (п. 26) [15]. Тому вчені-правознавці вбачають хибним підхід, який полягає у помилковому об'єднанні в ч. 1 ст. 110 КК двох різних за ступенем суспільної небезпеки посягань – дій, направлених на порушення територіальної цілісності, та публічних закликів до таких дій [2, с. 185; 16, с. 106-107; 17, с. 233].

Л.М. Садула, Л.І. Скрекля та М.Б. Стиранка звертають увагу на те, що «у ст.ст. 109, 436 КК України застосовано протилежний підхід. Так, публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу, а також до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту є менш небезпечними діяннями у порівнянні з учиненням безпосередніх дій з цією ж метою. При тому, що у ст. 109

КК України йдеться виключно про насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу, у ст. 110 КК України натомість вказується на дії, вчинені з метою зміни меж території або державного кордону України, які можуть мати як насильницький, так і ненасильницький характер. Такий неоднаковий підхід до встановлення кримінальної відповідальності за публічні заклики видається невиправданим» [18, с. 172; 19, с. 106-107]. В.В. Гапончук з цього приводу пише: «Порівнюючи, насамперед, розміри покарання у виді позбавлення волі за вчинення злочинів, передбачених статтями 109 та 110 КК, які фактично є однаковими за ступенем суспільної небезпеки, вбачається, що законодавець таку обставину не врахував та встановив, що більший ступінь суспільної небезпеки мають публічні заклики, передбачені у ч. 1 ст. 110 КК, порівняно з публічними закликами, відповідальність за які передбачена у ч. 2 ст. 109 цього Кодексу» [2, с. 186-187]. Подібну оцінку у своїй праці висловлює В.М. Янко [16, с. 106]. Непослідовність, допущена на рівні основних складів, простежується й на рівні кваліфікованих. По-перше, знову має місце незрозуміла різниця в законодавчій оцінці суспільної небезпеки кваліфікованих закликів до вчинення умисних дій на порушення територіальної цілісності та кваліфікованих закликів до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу. Публічні заклики чи розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення умисних дій з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, учинені представником влади або повторно (ч. 2 ст. 110 КК) розглядаються законодавцем як такі, що є більш небезпечними, ніж публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади, за наявності аналогічних кваліфікуючих ознак (ч. 3 ст. 109 КК) [16, с. 107].

Привертає увагу підхід, використаний Робочою групою з питань кримінального права при розробці проекту нового КК України (станом на 30.01.2023), пов'язаний з тим, щоб за різноманітні види публічних закликів на шкоду державній безпеці відповідальність передбачити в одній статті 9.1.12 «Публічні заклики на шкоду державній безпеці» проекту нового КК України, яка викладена в наступній редакції: «Особа, яка публічно закликала до: 1) насильницької зміни конституційного ладу, його повалення чи захоплення державної влади, 2) зміни територіальної цілісності України чи державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, 3) проведення незаконних виборів чи референдуму, спрямованих на зміну конституційного ладу, його повалення чи захоплення державної влади, 4) підтримки рішень чи дій держави-агресора або до співпраці з нею, 5) проведення незаконних виборів чи референдуму, 6) сприяння здійсненню збройної агресії проти України, тимчасової окупації частини її території або уникнення відповідальності за таку агресію чи окупацію, 7) зради України чи колабораційної діяльності, 8) підтримки збройної агресії проти України, її окупації або дій, спрямованих на уникнення відповідальності за таку агресію чи окупацію, або 9) розповсюджувала матеріали із такими закликами, – вчинила злочин 3 ступеня», що передбачає покарання у виді штрафу у розмірі від 1000 до 2000 розрахункових одиниць або ув'язнення на строк від 3 до 4 років [20]. Такий підхід видається доволі прогресивним та заслуговує на схвалення, оскільки пропонується системний підхід до оцінки суспільної небезпечності публічних закликів на шкоду державній безпеці.

Висновки. Аналіз санкцій статей в КК України, які регламентують кримінальну відповідальність за публічні заклики до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, засвідчує, що іноді законодавцем не враховані правила їх конструювання. Наявна розбалансованість санкцій кримінально-правових норм полягає в установленні суттєво різних за розміром покарань за однакові за ступенем суспільної небезпечності кримінально протиправні посягання, що свідчить про несистемний підхід законодавця при оцінці суспільної небезпечності публічних закликів до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України. Не викликає сумніву необхідність перегляду та збалансування наявних санкцій з метою встановлення *співрозмірних та справедливих покарань в КК України за публічні заклики до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, враховуючи їх підвищену суспільну небезпечність та поширеність в умовах збройної агресії рф проти України.*

Список використаних джерел:

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіційний веб-портал Офісу Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 06.05.2023).

2. Гапончук В.В. Кримінально-правова протидія публічним закликам до вчинення злочинних дій: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2021. 272 с.
3. Горох О.П. Проблеми конструювання санкцій спеціальних кримінально-правових норм. *Наукові записки НаУКМА*. 2009. Т. 90: Юридичні науки. С. 94–98.
4. Загиней-Заболотенко З.А. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основне покарання за окремі форми колабораційної діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 479–482.
5. Бантишев О.Ф., Титула Д.В. Новели кримінального кодексу України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 396–398.
6. Ігнатенко М.П. Виявлення закономірностей конструювання кримінально-правових санкцій у контексті законодавчої діяльності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Право*. 2016. Вип. 6. Том 3. С. 60–64.
7. Ткачук Ю.О. Сутність, ознаки та структура санкцій у кримінальному законодавстві України. *Адвокат*. 2007. № 9. С. 26–28.
8. Мовчан Р.О. «Воєнні» новели Кримінального кодексу України: правотворчі та правозастосовні проблеми: монографія. Київ: Норма права, 2022. 244 с.
9. Бурдін В.М. Деякі міркування щодо реформи покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (в контексті ст. 111¹ КК України). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2022. Вип. 74. С. 156–165.
10. Хавронюк М.І. Кримінальна відповідальність за колабораціонізм. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/kolaboratsijna-diyalnist-nova-stattya-kryminalnogo-kodeksu/> (дата звернення: 13.05.2023).
11. Кузнецов В.В., Сийпловік М.В. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2022. Вип. 70 (1). С. 374–381.
12. Лихова С.Я., Сисоєва В.П. Колабораційна діяльність і пособництво державі-агресору: аналіз новел кримінального законодавства. *Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану: матеріали наук.-теорет. конф.* (Київ, 26 трав. 2022 р.) / [редкол.: С.Д. Гусарєв, С.С. Чернявський, А.А. Вознюк та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 142–146.
13. Кваша О.О. Родовий об'єкт злочинів розділу I Особливої частини Кримінального кодексу України: держава & національна безпека. *Право України*. 2022. № 11. С. 24–36.
14. Єна І.О. Покарання та його призначення за злочини проти основ національної безпеки України: дис. ... д-ра філософії за спеціальністю 081 «Право». Харків, 2021. 161 с.
15. Окрема думка судді А.П. Буценка До постанови колегії суддів Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 26 лютого 2019 р. у справі № 653/1302/15-к (провадження № 51-3696км18). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/80396348?fbclid=IwAR20il0akGvnCzRG24GS1JmFTgewR0nGIVAbR9j2iK_pxOBKjki6oBXfP-w# (дата звернення: 15.05.2023).
16. Янко В.М. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ суверенітету українського народу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2018. 239 с.
17. Дмитрук М.М. Співвідношення «діяння» та «заклику до його вчинення» в теорії кримінальної законотворчості. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє: матер. міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 19 трав. 2017 р.). У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 231–233.
18. Садула Л.М., Скрекля Л.І., Стиранка М.Б. Кримінальна відповідальність за публічні заклики до посягання на територіальну цілісність і недоторканність держави. *Європейські перспективи*. 2022. № 1. С. 171–175.
19. Стиранка М.Б. Кримінально-правова характеристика сепаратизму в Україні: дис. ... д-ра філософії за спеціальністю 081 «Право». Львів, 2020. 264 с.
20. Проект нового КК України (станом на 30.01.23). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/01/30/projekt>.